

TÖRTÉNETI LAPOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőségi iroda: Lyceumi nyomda. — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacz.

1554. jun. 16.

Tartalom: Aldana itélete. — Okmányok és levelek az 1613-ik év történetéhez. (II. közlemény.) Közli Szilágyi Sándor. — A bécsi titkos levéltár okleveleiből. (XI. közlemény.) — Egy felirat II. József császárhoz. Közli H. K. — Levéltári adatok a XVI. és XVII. század történetéhez. (III. közlemény.) — Tárca: A magyar nemzeti színészet történetéhez. (V. közlemény.) Közli K. Papp Miklós.

Nos Ferdinandus Divina favente clementia Romanorum Rex semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae etc. Rex, Infans Hispaniarum, Archidux Austriae, Dux Burgundiae etc., Marchio Moraviae etc., Comes Tyrolis etc., Recognoscimus et notum facimus tenore praesentium universis, Quod in causa denuntiationis criminalis inter sacrae Coronae Regni nostri Hungariae Fiscalem, caesarumque nostrarum Directorem Egregium fidelem nobis dilectum Joannem Zomor de Pókateleke denuntiantem ex una parte et Bernardum de Aldana denuntiatum ex altera, de et super eo, quod dictus Aldana Lippam, cuius custodiam et defensionem scientibus et permittentibus nobis in se susceperat, nondum viso hoste, incensa arce, consumptisque igne victualibus et munitionibus contra fidem et fidelitatem suam deseruerit, etc., auditis partium assertionibus, defensionibus ac probationibus tam per testes, quam per scripta factis, extante praesertim facti ipsius notorietate ac rei evidentia, et habito desuper maturo consilio Consiliariorum nostrorum plurium nationum tam rei bellicae, quam Jurisperitorum, per sententiam nostram definitivam declaravimus et pronunciamus, praedicto Bernardo de Aldana tanquam Magistro Campi et tunc Lippensis praesidii praefecto non licuisse, nondum viso hoste, nullaque necessitate urgente magistris bombardariis, ut pararent ea, quae pertinerent ad perdendum, igneque corrupendum bombardas et omnia in arce illa Lippensi exi-

ALDANA ITÉLETE.

Aldanának — mondanom sem kell, hogy ugyanannak, ki 1552-ben Lippát oly gyáván elárulá — periratai a bécsi titkos levéltárban őriztetnek, ugyanott vannak Castaldonak erre vonatkozó levelezései is, melyek nagyon élesen vannak tartva e gyáva és részeseges ember ellen, s melyekben lankadatlanul sürgette elítéltetését már csak példaadás kedvéért is. A hadi törvényszék csakugyan elítélte, de az ítélet nem hajtatott végre rajta: Maria Miksa főherczeg neje kegyelmet eszközölt a nyomorultnak. De az ítélet — melynek pergamenre irt eredetije a m. k. kamarai levéltárban őriztetik, minden esetre nevezetes okmány, s érdekesnek tartom azt egész terjedelmében bemutatni e lapok olvasóinak:

stentia committere et se simul cum militibus in fugam conjicere, atque sic eam irdefensam non expectatis auxiliis relinquere ac deserere, unde factum est, quod eadem arx Lippensis per ignem artificiosum materiae antea juxta ipsius Aldanae ordinationem praeparatae suppositum una cum victualibus et munitioibus in ea conservatis majore ex parte incendio corrupta fuerit et paulo post in manus hostium Turcarum sine omni labore ac periculo eorum pervenerit. Ideoque praedictum Bernardum de Aldana justitia ita exigente poenam amissionis capitis et omnium bonorum suorum incurrisse, eaque sibi in supplicium et aliis in exemplum plecto debere. In cuius rei fidem ac evidens testimonium praesentes manu nostra subscripsimus ac sigilli nostri appensione muniri jussimus. Datum in Civitate nostra Vienna, Die Decima sexta mensis Junii, Anno Domini Millesimo, Quingentesimo, Quinquagesimo Quarto, Regnorum nostrorum Romani Vigesimo Quarto, aliorum vero Vigesimo octavo.

FERDINANDUS III. P.

J. JONAS D.

Vicecancellarius.

Alól: Ad mandatum sacrae Regiae Majestatis proprium

M. SINGHRMOSER mp.

Kivül: R-ta Barth de Argento.

(Törött függő pecsét.)

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

OKMÁNYOK ÉS LEVELEK az 1613-ik év történetéhez.

Közli: Szilágyi Sándor.

1613. apr. 28.

IV.

Spectabilis ac Magnifice Domine, patrone mihi gratiosissime. Sevitiorum *stb.* commendationem.

Tegnapi nap nagyságodnak minden állapotunk felől irtam; ez mai nap nagyságodnak két levele érkezőn hozzám, egy 14 napra jött, kit Nagy-Szombatból irt nagyságod,

másikat (*sic*) 12 napra, kit Sarnóczárúl irt nagyságod, mely nagyságod irását nagy örömmel vártunk, érthessük nagyságod állapotját, mivel az szekérről való leesése nagyságodnak Semsén, pater urammal igen megszorított vala bennünket; de istennek hála, hogy megörvendeztete nagyságod bennünket. Az nagyságod parancsolatja szerint én az két fülegényt im felküldtem az két hópénzek sollicitálásáért; de mivel az szegény istenben üdvözült Hoffmann uram Péchi urammal valami búzát is rendeltek vala, ha többet nem lehet is, félóra valót, ki felől ő kegyelmek nekem is irtak volt, kiket im felküldtünk seregestül, kinek satisfactióját csak halogatá szegény udvarbíró uram; könyörgünk seregestül nagyságodnak, hogy nagyságod törekedjék abban is, ha lehet az harmadik óra deputájanak ő kegyelmek ha többet nem, félóra búzát; kiért nagyságodnak alázatos szolgálunkat ajánljuk, kirül nagyságodnak izentünk is. etc. Az mi nézi az én költséget, az mastan leküldött embernek adott három arany adással Aureos harmincznyolczat adtam, kit Sennyei és pater uraimmal megbizonyítok nagyságod előtt; ha nagyságod kiserzi ott Kassán, kérem nagyságodat, adja Erdódi uram kezében; vagyon tülem tanúsága, mit cselekedjék vele, mely én reám való gondviselésért meg igyekezem nagyságodnak szolgálnom; ha ennyi költségbe nem volnék, holott búzát is pénzen veszek, nálam volna az értelme; nagyságodat ezzel most nem búsitánám. etc.

Az ő felsége vitézi Gyarmat táján várják nagyságodat, kik előtt Gyulaffi Miklós uram vagyon, külömb disciplinában is élnek, hogy nem azelőtt; valamely órában nagyságod parancsol (csak hoznák hamarébb az nagyságod leveleit) annyit és addig küldenék, valamig és valamennyit nagyságod nekem parancsol ő kegyelmek felől. etc.

Dengelegi uramat találtam vala meg, hogy irna Kun László uramnak, adná ide az ő felsége házában Gorist, ki mellett én is irtam volt ő kegyelmének, kire mit felel, im meglátja nagyságod. Az nagyságod parancsolatját is ma küldém meg ő kegyelmének, kire mi választ ada, im azt is nagyságodnak küldtem; igen féló, elszaladt név alatt el ne

bocsáttassék. etc. Az erdélyi követek ez éjjel Károlyban háltak, ma indultak be, igen sietnek, nagy vigan mennek, az postán nagy csomó levelet vittek, palatinus urunkét, Majtinbúl utánok. Károli uram is ma indult oda be, Dengelegi Miklós uram is, csak Lónyay uram héja. etc. Az szegény Sennyei uram kéreti nagyságodat, hogy commendálja az postán ez Sarmasági és Sennyei István uramnak szóló leveleket, Carolus Magnus uramnak, hogy juthassanak kezekben; némelyet pater uram irt. Ő kegyelme, pater uram, mast nem ira nagyságodnak, ajánlja én általam nagyságodnak szolgálatját és isteni imádságát. etc. Az szegény strásamester is, féló, nagyságos uram, el ne hagyjon ez életben bennünket; mi igen fogyunk az ő felsége várábúl, újakat hozzon nagyságod magával az megholtak helyében. Hozza meg isten nagyságodat jó egészségben és bódog életben sokáig megtartsa. Datum ex Arce Szathmár 28. die Aprilis, Anno Domini 1613.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae

Servitor addictissimus

G. PENESZI mp.

P. S. Szintén hogy ez levelet végezém, juta Károli uram levele, kibé includálva küldtél palatinus uramnak szóló levelét. Itflem, siettében esett, nem irták meg titulusát; nagyságodat igen kérem, iktassa meg palatinus urunknak; mivel, az mint értem, 6. Maji Bécsben leszen ő nagysága. etc. Károlij uram is megszolgálja nagyságodnak. etc.

Az erdélyi gyűlésre mind váradi, csesedi, huszti, kövári kapitányit behivatja Báthori Gábor, generalis gyűlése leszen. etc.

Külczim: Spectabili ac Magnifico Domino Andreae Dóczy de Nagy-Lucse *stb.* Cas-soviae. Cito, citissime.

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

1613. máj. 16.

V.

Magnifice domine Affinis nobis observandissime.

Salutem *stb.* Az kegyelmed levelét, mely 10. die Maji költ Szakmárból, mai nap vőtük és megértettük. Hogy azért az úristen

kegyelmedet jó egészségben és békességben oda Szakmárra hozta s az ott való állapotot kegyelmed jó rendben találta, azt nagy jó szivvel halljuk s örülünk rajta, kívánván ő szent fölségétől, hogy ennekutána is sok esztendeig azon jó egészségben s boldog állapotban ő szent fölsége kegyelmedet megtartsa. A mi penig az hírek dolgát illeti, bizony ide is elég gonosz hírek vannak; ő fölségét is császár urunkat az szerint informálják, hogy az török mind Magyarországra s mind penig Erdélyre szándékoznék és készülné; de ám lássa, elhittük azt, ha mive-lünk az frigyét fölbontja, kinek megtartására hitivel kötelezte volt magát, hogy az úristen megszígyeníti, minket penig keresztyéneket, csak legyünk békével, ő szent fölsége ellene megsegét. Ezután is, kérjük kegyelmedet, ha mi hírei érkeznek kegyelmednek, éjjel-nappal adja értésünkre kegyelmed, hogy tudjuk magunkat mihez tartanunk, ha mi olyas hazánknak ártalmára nézendő lenne. Forgács Sigmond uram ő kegyelme is oda alá az alföldre szintén menő félben vagyón, hogy ezekhez az gonosz hírekhez képest azt akarja ő fölsége, hogy tisztiben jelen legyen és vigyázzon. Mi magunk bizony elég beteges állapattal vagyunk, de reméljük, hogy az úristen már ő szent fölsége meggyógyét bennünket. Ezeknek utánna *stb.* Datum in Arce nostra Bicse 16. Maji, Anno 1613.

Magnificae Dominationis Vestrae

Servitor et Affinis benevolentissimus

Comes GEORGIVS THUNZÓ mpria.

Külczim: Magnifico domino Andreae Dóczy de Nagy-Lucse *stb.* Zathmarinum.
(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

1613. jun. 16.

VI.

Magnifice domine et Frater observandissime.

Salutem *stb.* Szabolcs vármegye taláda meg minket bizonyos követe által, jelentvén, hogy az kegyelmed jószágában Lucson az török előtt elfutott Bessenyei Mihály uramnak alföldi jobbágyi laknának és ugyanonnau Lucsról fizettek és szolgáltak neki; akarván azért ő kegyelme az békességhez képest ha-

zaszállétani, kegyelmed nem akarná azon jobbjegyembereket elbocsátani; marhájakat, vetéseket elfoglaltatta kegyelmed, Bessenyei uramnak nemességének praerogativája ellen.

Intjük annakokáért császár urunk ő fölsége nevével kegyelmedet tisztünk szerint, hogy kegyelmed az felül megnevezett, az török előtt elfutott és Lucson lakozó Bessenyei Mihály uram jobbjegyit ne tartóztassa, ha onnan el akarja őket vinni, szabadon vihesse el, mindennemű ingó-bingó marhájakat megadatván és fölszabadétván kegyelmed; mivel az ország törvénye ellen sem tartóztathatja meg kegyelmed és marhájakban sem károsíthatja meg. Éltesse isten kegyelmedet jó egészségben. Datum Cassoviae die 16. Junii 1613.

Magnificae Dominationis Vestrae
Servitor et Frater

Comes SIGISMUNDUS Forgács de Gimes mp.

Kivül: 6. Julii praesentis in Szerencs.

Külczim: Magnifico domino Georgio Rákóczy de Fölső-Vadász *stb.* Domino et Fratri observandissimo.
(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

1613. jun. 14.

VII.

Magnifice Domine et Frater nobis observandissime. Servitii nostri commendationem.

Megértettük az kegyelmed leveliből, hogy az polgáriaknak kegyelmed napot praefigált immár; azért minthogy úgy essék, kegyelmed isten hírvél oda menjen; hanem Rákóczy Sigmond uramot, az kegyelmed ecscsit bocsásson (*sic*) teljes tanúsággal Szuhaj és Balog Gáspár uramékkal együtt ide be hozzánk az meghagyott napra, hogy ne mondhasa az asszony azt, hogy az ő fölsége parancsolatjának nem engedték; hanem mégis kérjük kegyelmedet, hogy köldje be az kegyelmed ecscsit, hiszem ha végezhetünk valamit, jó, s a hol nem, mégis ne legyen panasza reánk az asszonytól, hogy nem voltunk obediensek az ő fölsége parancsolatjának. Éltesse isten kegyelmedet. Datum Cassoviae 14. Junii 1613.

Magnificae Dominationis Vestrae
Frater ad servitia paratus
Comes SIGISMUNDUS Forgács mp.

Külczim: Magnifico domino Georgio Rákóczy *stb.*

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

1613. jul. 3.

VIII.

Spectabilis ac Magnifice domine Vicine nobis honorande. Salutem et nostri benevolam commendationem.

Meghozák nekünk palatinus uram ő nagysága levelével együtt az kegyelmed levelét is, melyből értjük, hogy az törökök oda az végekre igen vitézkednek, melyre itéljük, hogy kegyelmeteknek is illendő vigyázása vagyon; mi is megparancsoltuk mindenfelé az végbeli kapitányoknak, hogy vigyázásban legyenek; kéret azon is kegyelmed levelében, hogy híreket írának; az palatinus uram ő nagysága levelére választ is irtunk; kegyelmedet kérjük késedelem nélkül küldje meg ő nagyságának Istennek hála, semmi gonosz híreink nincsenek; úgy vagyon, hogy Bethlen Gábor mellé gyűlt volt egynehány török; de azok is eloszlottanak. Az portára bocsátott fűkövetünknek is csak mostanság érkezék levele, kibent azt írja, hogy minden kívánságinkra jó válaszok vagyon. Az mint értjük, Bethlen Gábor vagy az patyolatot teszi fel, vagy az tenger vizét issza meg; de egyiknek meg kell lenni; ezután is, ha mi hireink lesznek, örömet kedveskedünk kegyelmednek irásunkkal. Tartsa isten jó egészségben kegyelmedet. Datum in Oppido nostro Vizakna, die tertia Mensis Julii, Anno Domini 1613.

Amicus ad serviendum paratissimus

GABRIEL princeps mpria.

Külczim: Spectabili ac Magnifico Domino Andreae Dóczi de Nagy-Lucse *stb.* Amico et Vicino Nobis observando.

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

1613. jul. 8.

IX.

Spectabilis ac Magnifice domine Vicine nobis honorande. Salutem *stb.*

Bizonyos dolgok végett kelleték palatinus uram ő nagyságát levelünk által megtalálnunk; minthogy pedig az dolog késedelmet

nem vár, kegyelmedet kérjük, ez levelünket mentül hamarébb bizonyos emberétül ő nagyságának elküldvén, az mi válaszunok arra leszen, méltóztassék azt is kegyelmed nekünk megküldeni. Tartsa isten kegyelmedet jó egészségben. Datum in Oppido nostro Vizakna, die octava Mensis Julii, Anno Domini 1613.

Ejusdem Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae

Amicus ad serviendum paratissimus

GABRIEL princeps mpria.

Külczim: Spectabili ac Magnifico domino Andreae Dóczy de Nagy-Lucse *stb.* Amico Vicino nobis observandissimo.

(Eredeti je a m. k. kam. levéltárban.)

A BÉCSI TITKOS LEVÉLTÁR OKLEVELEIBŐL.

XXIII.

János Zsigmond követének, Somlyai Báthori Istvánnak előterjesztése Miksa római királyhoz, a János Zsigmond és I. Ferdinánd császár és király között tárgyalandó egyezkedés pontjaira nézve. Kelt 1563. július 7. előtt.

Pro tractatu concordie ad sacratissimam Romanorum etc. regiam maiestatem etc.

Cum serenissimus princeps dominus noster clementissimus, titulum electi regis Hungarie, sacratissime Romanorum cesaree maiestati infensum intollerabilemque existere cognoscat, quamvis digne cause atque difficultates eum in hoc deterrebant, ne tamen pax futura per hoc interturbetur, jmo ut sacratissima eius jmperatoria maiestas reipsa deprehendat suam erga se clarissimamque domum Austriacam obsequentiam, simul et observantiam integram perseuerare, en statuit in gratiam sacratissime cesaree maiestatis titulo illi regio cedere, si modo sacratissima eius cesarea maiestas dicti serenissimi principis, domini mej clementissimi, filialem ob-

sequentiam complecti honestoque ac digno respectu eum habere dignabitur, nam licet titulo regio cedat, auctoritatem tamen et potestatem eandem in ditione sua retinere et per sacratissimam Romanorum cesaream maiestatem sibi concedj postulat.

Petit jtem, ut per sacratissime eius cesaree maiestatis clementiam sibi concedatur, ut eo titulo electj regis, vel saltem durante vita ipsius jmperatoris Thurcarum vti possit, ne in suspicionem incidat, vnde tandem ruina maxima dicioni sue emergere queat.

Porro serenissimus princeps dominus meus clementissimus optime recordatur, quod sacratissima Romanorum cesarea maiestas fere ante annos 12, amoris et benevolentie sue cesaree erga ipsum, certa indicia, patrociniumque, et defensionem, clementer offerre dignata fuerat, eumque per clarissimos viros Castaldum, Nadasdinum, Bathorem, et alios in filium adoptauerat, seseque tutorem, et patrem clementissimum designauerat, jmo in spem firmioris tutele serenissimam eius filiam sancte obtulerat, hunc igitur sacratissime eius maiestatis fauorem conciliatumque affectum, nunc quam ardentius interpellare contendit, rogatque non subducat paternum sue maiestatis affectum nec dedignetur sacratissima eius cesarea maiestas se vicissim ipsi serenissimo principi domino meo clementissimo parentis loco addicere, tutoremque optatum declarare, cuius singulari patrocinio se totum submitit; dignetur itaque sacratissima eius cesarea maiestas huius sui fauoris per dominos olim sue cesaree maiestatis commissarios oblatis clementer meminisse, nec grauetur serenissimam suam filiam in sponsam et stabile connubium domino meo clementissimo iungere, ut vel exinde et sacratissime eius Cesaree maiestatis paternus affectus erga eum, simul et prefati dominj mej clementissimi filialis obsequentia erga eius sacratissimam cesaream maiestatem totamque domum Austriacam magis ac magis eluceat, validioribus fundamentis innitj et consistere queat.

Kivül: Propositio oratoris filij quondam regis Joannis.

(Egykoru másolata a bécsi cs. titkos levéltárban.)

XXIV.

I. Ferdinánd császár válasza a János Zsigmond követe, Báthori István által Miksa királyhoz beterjesztett egyezkedési pontokra és feltételekre. Kelt 1563. július 7-dike előtt.

Cum sacratissima caesarea maiestas dominus noster clementissimus a sacra Romanorum et Bohemiae etc. Regia maiestate domino aequae nostro clementissimo proximis diebus certior facta fuisset de postulatis atque conditionibus pacis Regiae suae maiestati per magnificum Stephanum Bathory de Somlyo Capitaneum arcis Varadiensis ac consiliarium et oratorem Illustrissimi principis, domini Joannis Sigismundj ducis filij olim serenissimi Regis Joannis exhibitis, maiestas sua caesarea re diligenter discussa et examinata tandem in hunc qui sequitur modum benigne sese resoluit.

Primum caesarea sua maiestas benigne acceptavit literas induciales per ipsum Illustrissimum ducem Joannem Sigismundum transmissas. Deinde maiestas sua caesarea benigno ac grato animo accepit, quod idem Illustrissimus dux Joannes Sigismundus tandem decreverit cedere titulo illo electi Regis Hungariae, quem hactenus sibi usurpavit, cum sine cessione eius tituli maiestati suae caesareae nullae pacis conditiones gratae et acceptabiles futurae fuissent; cupit autem maiestas sua caesarea quod ipse Illustrissimus dux iam statim non expectata morte Imperatoris Turcharum eo titulo sese prorsus abdicet, quandoquidem non habet hic locum causa illa suspicionis apud Turcharum Imperatorem incurrendae, quam dictus orator allegavit. Praeterea nequaquam futurum esset ex dignitate caesareae suae maiestatis, si Illustrissimus dux Joannes Sigismundus ex permissione caesareae suae maiestatis uteretur eo titulo, quae maiestas sua hactenus neque audire neque concedere uoluisset; ad haec foret res mali exempli, et facile deinceps quoque novis tumultibus ansam et materiam subministrare posset. Adhaec nequaquam convenit, quin immo absurdissimum videretur, si sacratissimae caesarea maiestate tanquam legitimo et coronato Hungariae Regi

adhuc dei benignitate in vivis existente, et indicto iam publico Regnicolarum conuentu pro coronatione prelibatae Romanorum Regiae maiestatis, ipse etiam Illustrissimus dux Joannes Sigismundus titulo Regio uteretur, quasi in eodem Regno, eodemque tempore tres Reges simul existerent. Itaque sua caesarea maiestas plane confidit Illustrissimum ducem Joannem Sigismundum, si ex animo et sincere cupit firmam pacem colere cum sacratissima caesarea ac Romanorum Regia maiestatibus, postposita ea, quam allegavit antenominatus eius orator suspicionis causa, hoc titulo sine ulteriore dilatione, etiam vivente serenissimo Imperatore Turcharum, a quo propterea maiestas sua caesarea nihil ei extimescendum censet periculi, plane cessurum.

Ita namque maiestatis suae caesareae ac Regiae gratiam et benevolentiam firmissimam sibi conciliabit, quam sibi nullo unquam tempore vel loco defuturam experietur.

Quod autem dictus dominus orator ulterius significat, quod Illustrissimus dux Joannes Sigismundus etiamsi cedat titulo Regio, nihilominus tamen eandem auctoritatem et potestatem in ditione sua retinere et per sacratissimam caesaream maiestatem sibi concedi postulet, id sacratissima caesarea maiestas clarius explicari desiderat, nimirum quid ipse ditionis suae esse intelligat, et quid sibi concedi cupiat; opere pretium enim est sacratissimam caesaream maiestatem de mente ac animo ipsius Illustrissimi ducis certam ac exactam notitiam tenere, priusquam ad ultiores tractatus progrediatur, et persuasum habet maiestas sua caesarea saepedictum Illustrissimum ducem contentum ijs, quae virtute preteritorum tractatum maiestas sua caesarea iam antea pacifice ei se dimissurum obtulit, reliqua, quae tenet contra tractatus, redditurum, neque hoc loco postulaturum, quod vel rationj et aequitati vel paternis atque antiquis tractatibus repugnet.

Porro sacratissima caesarea maiestas benigne recordatur eorum, quae superioribus annis medio et opera spectabilium et magnificorum quondam Joannis Baptistae Castaldi et Andreae de Bathor ac Thomae de Nadasd

cum saepefacto jllustrissimo duce Joanne Sigismundo acta sunt, quando nimirum maiestas sua caesarea illum in patrocinium et defensionem quin etiam in filium clementer susceperat, ac insuper filiam quoque in matrimonium illi obtulerat, et benigne quidem annuit maiestas sua caesarea illum nunc quoque in protectionem et patrocinium suum suscipere filijque loco habere, si aequis et honestis conditionibus firmae pacis locum dederit, sed quod ad petatum coniugium unius ex serenissimis filiabus maiestatis suae caesareae attinet, maiestas sua caesarea eundem jllustrissimum ducem non vult celare, quod serenissimae filiae maiestatis suae caesareae, posteaquam ipse dux a tractatibus illis, in quibus ei matrimonium unius oblatum fuerat discessit, seque tandiu pro hoste et aduersario maiestatis suae caesareae gessit, alijs interim principibus partim nupserint, partim vero promissae fuerint, quae vero sunt reliquae, firmiter et certo proposito decreuerunt in nuptiae manere; caeteroquin maiestas sua caesarea propensa foret illum ad aliud honestum ac dignum matrimonium promouere. Postremo quoniam a deo optimo maximo tum potissimum expectanda est successuum prosperitas et felicitas gubernij, quando in conseruanda pietate et religione debita ac fidelis adhibetur diligentia, maiestas sua caesarea ipsum jllustrissimum ducem magnopere cohortandum censet ut pietatis curam habere ac in ditione sua ecclesias dei et religionem catholicam pro viribus defendere et conseruare velit.

Atque haec sunt quae sacratissima caesarea maiestas prefato consiliario et oratori jllustrissimi ducis Joannis Sigismundj super postulatis sacrae Romanorum Regiae maiestati exhibitis responderi voluit; decretum per caesaream maiestatem.

(Eredeti fogalmazvány a bécsi cs. titkos levéltárban.)

EGY FELIRAT II. JÓZSEF CSÁSZÁRHOZ.

Augustissime Imperator!

Arox jam ultra mensem, universam nostram provinciam vexat calamitas! rabadissima

plebis valachicae impietas, templa trium in Transilvania receptorum religionum: romano-catholicae, helveticae confessioni addictorum atque unitariorum diruit, expilat, venerabile altaris sacrum scelerata manu humi projectum, nefanda impietate pedibus conculcat, sacratas Crucifixi Salvatoris, Beatae matris virginis, aliorumque sanctorum imagines sacrilegis suis insultibus obvias confringit, clenodia, vasaque pretiosiora sacris didata diripit. Praemortuorum cadavera, sacris suis tumulis dirutis, insatiabili crudelitatis livore expilata, ad horrorem usque disjicit, viros sacros, atque divini ministerii consortes diverso cruciatum genere enecat, et quo ne apud barbarissimas ab orbe condito gentes, humanam rabiem pervenisse infastis legitur, virum verbi divini ministrum excuterando, dilaceratis e templo congestis sacrorum librorum foliis denuo replet, atque dum talia audet, ne quid adhuc impietatis supersit, sacrosanctum quod adoramus numen inexpiabili atrocitate plebs scelerata provocat. Haec, inquit, sunt hungarorum numina, nunc ipsos DEUS quem adorant, si possit, juvet.

DEO, deoque sacris ineffabili cum impietate usque a deo contemptos, rebelles contra principem terrae, crudelitate, aerarii Cameratici cassas expilat, aedificia regio-cameratica diruit, officiales Fisco-regios expilat, trucidat, auri fodinas evertit, urburarios enecat, bona eorundem depraedatur, aedificia, habitacula ferro fiammaque annihilatur, atque speratis ex iisdem altissimae camerae plurium quotannis centenorum millium proventibus nervum ad innumeros annos concidit; neve Sacratissimae Majestatis vestrae, Summi nostri principis persona illaesa, ne augustissima gloriosissimi Majestatis Vestrae imperii memoria absque aterrima horrendae per sceleratissimam plebem attentatae imputationis (nisi ad universi notitiam exemplariter ulciscenda veniat) nube, ad seram transmitti queat posteritatem, plebs impia, truculenta in millenorum catervis confluit, conspirat, atque in rebellis sui propositi exercitium, totius nempe fidelissimae gentis, atque nobilitatis hungaricae, constitutorumque in provincia magistratualium publicorum, et quidem subattentato nefandae impietatis asserto, ipsis truculentissimum hocce ministe-

rium sub spe atrocissima, nobisque universis funestissima, quod extirpata gente nobilitateque hungara, terrae nostrae dominatus, muniaque quae nunc gerimus publica, inter ipsos velut propria communiaque dispertienda forent, jussu Majestatis Vestrae commissum extitisse, se mutuo juratae fidei religione obstringit, taliterque obstricta in provinciam difluit, caedes horrendas, incendia, rapinas, atque publicas devastationes in quavis possessione, cum plebe ejusdem possessionis unita, mixtim exercet, non aetati, non sexui parcendo, dummodo fuerint hungari aut nobiles, innumeros Majestatis vestrae fideles subditos nefandum in modum exercitatos enecat, nec ulli aliter vitae gratiano indulget, nisi cum animarum vitae gratiam petentium discrimine, si videlicet absque discrimine Catholici, reformati, aut unitarii ipsorum graeci ritus religionem primum amplecti, praehabita abjurare, tandemque per eorundem ritus ministros baptisari, ac domum ipsorum antesignanis fidem fidelitatemque jurare voluerint, imo plebs perinde plures atrocissimae suae impietati, quantumvis vitae metu obsequos, attamen execrabili perfidia percutit, enecat, atque bonis omnibus exuit, hisque et nunquam satis deplorabilibus cladibus amplissimos Transilvaniae circulos replet, Comitatus Zárárdiensem, Hunyadiensem cum districtu Hát-szeg, Albensem, et in parte Kolosiensem cum Torda unitum, impie caesorum nobilium, diversaeque sortis cadaverum hungarae gentis seminaria reddit, ubique locorum magnatum, nobiliumque curias iisdem primum devastatis et expilatis, aut in cineres, aut infunestam deturbatorum lapidum colluviem redigendo, velut totidem ejuratae omnis humanitatis tristissima rudera relinquit. Fuga sibi consulentium procerum nobiliumque expilatarum familiarum, superstites ad incitas redactos, victus et amictus quotidiani indigos, metuentiumque quod ob horrendam sevitiem, igneque devastata inaestimabilia terrae producta, universam quoque provinciam annonae caritati obnoxiam reddit. Literas, literaliaque documenta plurium familiarum igni tradendo funestissimam securitatem quoque posteritatis juribus stragem infert. Et quod universos fideles Majestatis vestrae subditos hungaros,

universamque nobilitatem hungaram, in dies horasque tristissimo caedis metu exagitat, truculentissimae suae conjurationis jam in universam provinciam exmissis nunciis, in quavis possessione plebem valachicam jam aliunde perfidam, aedibusque nostris atque bonis inhiantem adeo concitavit ut universi nonnisi lenior patratum scelerum amnestia, atque similium serius aut citius ausuum ductores desint; quibus ut primum potiri valebunt, tragica singulorum nostrum extirpatio certo certior futura sit. Cum jam vix ullus sit Transilvaniae circulus in quo non in pluribus jam possessionibus similes comperti fuerint plebis incensores atque seductores, Patentalium nomine Majestatis vestrae regiae editorum, pro sedanda plebe mandatorum non contemptores tantum, imo publicationi eorundem destinatarum magistratum publicorum aggressores, aut effective hic ibique curiarum nobilitarium, popis ut plurimum praeaeuntibus tumultuarii invasores, et certe nisi tam rapido atrocissimae cladis per provinciam cursu perterrita undique nobilitas, uxoribus prolibusque suis in urbes civitatesque populosiores, cum maximo rei familiaris detrimento deductis, indefesta vigilantia dies noctesque in sui suorumque defensam impendisset, nisi hodieum quivis circulus armata suorum commembrorum manu, ab insultibus propriae plebis contineretur, atque nisi caedibus, ferro flammaque grassanti perduelli valachicae plebis rabiei ipsa nobilitas hungara cum vitae singulorum discrimine obicem quempiam posuisset, integer certe principatus hodie ferro flammisque depastus, nonnisi cadaverum hungaricae nobilitatis tumulus, atrocitatis theatrum, atque nefandorum scelerum vorago foret.

Haec est Augustissime Imperator! charae a tot Saeculis Augustissimae Domui Austriacae Transilvaniae funestissima praesensque facies! haec sunt mala, hae clades, caedes et rapinae, nullo unquam aevo, vel ab impia Turcorum Tartarorumque saevitie pari ferocitate in hac provincia audita vel perpessa. Quorum seu radicalem scaturiginem, seu post incensas semet impietatis facies, rapidissimum per tam amplos provinciae nostrae circulos atrocissimae cladis progressum

si mentibus nostris pervolvamus, horrent, stupentque animi, corda metu maeroreque convolluntur, atque diffuso per provinciam innocuo fratrum sororumque nostrorum concivium sanguini mixtae turgent oculorum nostrorum lacrymae.

Non enim diffitemur: universam plebem valachicam nativa sua indole ad caedes, rapinas, furta, variaque scelera proclivem ab olim exstitisse; legum nihilominus patriarum rigor, atque sustentata semper a tot saeculis magistratuum legalis apud eandem auctoritas erumpentium semper criminum atrocitati aut frequentiae commensuratae poenae rigore universam coercere, atque tam altissimo aerario, quam etiam „Terrestri Dominio, cujus terras incolit,*)“ utilem conservare usque adeo noverant, ut praesenti si similis fatae gentis a principe, patria, legibus, imo ab omni vel religionis, vel rationabilis naturae instinctu resultans, universamque plebem inficiens perfidia, ab ipsis principatus Transilvaniae incunabulis, testibus annalibus Transilvanicis, nunquam

*) Ezen ritkított betűkkel irt szavak: (universam plebem valachicam) „terrestri dominio, cujus terras incolit“ czáfolatul szolgálnak: Magyarország történelme, írta Horváth Mihály, 1863 — Pesten. Ötödik kötet, lap 384, 385 olvasható következő állításra: „Nem balgaság-e azt hinni, hogy az urak előbb birták tulajdonul földeiket, mint sem azokat a jobbágyok megszállották, s hogy ezeknek a magukét adták volna oda bizonyos feltételek alatt.“ Nem „balgaság,“ hanem „valóság“ az, hogy a magyarok nemzeti hadi erővel foglalván el a mai Magyarországot, (Erdélyt azután) az ily jogosan szerzett földet mint „magukét“ adták a meghódított népnek azon feltétel alatt, hogy a földet miveljék és magok éljenek abból s a földes urakat is szolgálják. Az itt olvasható aláíró közhatalóságok és magánások s nemesek bölcs és igaz állításuk tehát az, hogy földesurak földjeit lakták, (előbb és 1784-ben is) 1848-ig, az u. n. jobbágyok, magyarok és „populi olachales“, mint Éder József nevezi. A vezérhatóság pedig a királyi itilő tábla volt 1784-ben sept. 11-én következő személyzettel: Bethleni gróf Bethlen Pál status-tanácsos mint elnök és Szereday Antal praelatus. Itilő mesterek: Zeyk Dániel, Csernátoni Ferencz. Valóságos úrnökök: Báró Szentkreszti Sámuel, G. Bethlen Farkas, G. Mikó Miklós, Szereday Elek, Türy Sámuel, Fekete Lajos, Medvc Mihály. Számfeletti úrnökök: G. Toldalagi Ferencz, Szereday Kristóf.

A közlő jegyzéke.

praefuerit; verum praesens publicae nostrae tranquillitatis — ne fors — invida aetas, variis variorum susurris, plurium in plebe valachica animos ad molestias primum tam publicis magistratibus, quam dominis terrestribus gignendas, moxque jurgia, servitiorumque neglectus disponendo, tandem querelarum, falsissimorumque contra superiores vadimoniorum syrtis praetexendo, ad usque Augustissimum Majestatis Vestrae Thronum easdem promovendo, atque in earundem altissimo jussu peractis disquisitionibus, causas saepius provincialium ad falsae querimoniae stabilimentum conquestis undique haud majoris fidei testimoniis aggravando, rarissime autem, nec unquam adaequate pro falsis compertarum, per infamam plebem factarum delationum procurata per concernentes punitione cristas iniquae plebis usque adeo erexerat, ut in anno currenti, dum aestiva agrestisque oeconomia plebis rusticae labores assiduos vel maxime poscebat, nescitur quibus quorumve consiliis ac promissis plebs ferme universa concitata, servitia dominalia, magistratibusque debitam obedientiam recusando, sortis suae vitae mutationi inhians, cum maximo tam dominalis oeconomiae, quam etiam ipsorummet rei rusticae per universam provinciam dispendio, ad militares officiales pro armis sibi impetrandis concurrerat. Hisque praelucentibus Excellentissimi Commendantis Generalis eatenus emanatis jussis, ut rustica sibi arma dari petens plebs una cum terris fundisque, sub spe votorum suorum certissima conscriberetur, in diversis provinciae locis conscripta exstiterat. Dumque motus isti totum ferme principatum perturbavissent, minusque salutare Excellentissimus Commendans Generalis propriorum ipsemet noverit, quonam animo dispartitorum ordinum consequentias, ad iteratas Excelsi Gubernii repraesentationes expertus fuisset, ut omnem datam tumultibus ansam a se declinare, tumultusque quadantenus sedare quiret, mixta quadam militari provincialive Commissione mediante, plebis rusticae recessus ab errore commisso, intimare quidem permiserat, nihil tamen minus valachica plebs, jam militarium procul dubio praevisi affidationibus confisa, ubi cum con-

cursu provincialium magistratualium se votis excidisse intellexisset, omne odium in provinciales, nobilitatemque hungaram convertendo, unde tandem eo delirii devenerit, se Majestati vestrae in extirpatione totius gentis, nobilitatisque hungaricae rem gratam esse effecturam, DEUS ultor et vindex judicet.

Funestissimis igitur universae nostrae genti nobilitatique hungaricae hisce principiis imbuta plebs valachica, nativam suam indolem consulendo, furta, rapinas, spolia, velut excidii nostri pingvia accessoria, una cum sanguine nostro sitiendo, terris, dominatu, muniisque nostris scelerate inhiando, neque juxta praemissa rabidae mentis . . . exemplarem aliquam punitionem metuendo, militarium autem protectioni plurimum fidendo, quid mirum si plebs rustica, ignara, impia, rebellis et sangvinolenta in rabiem acta, Deo, principi, patriae, legibusque perfida facta, atrocissimos excitare tumultus ausa sit?

Ast si rapidissimos truculentissimosque maleficatorum in caedibus, rapinis, incendiis, atque illatis tot Comitatus publicis cladibus progressus intueremur; si funestissimis tot innocentium nobilium nostrorum Concivium, fratrum, sororum tumulis oculos nostros lacrymis tumentes infigamus, concidunt animi nostri, corda nostra acerbissimo dolore difluunt, et coram pietatis justitiae, amorisque Vestrae Majestatis Sacratissimae Throno conqueri cogimur. Nunquam tam amplissimorum comitatum stragem, sceleratissimam quavis rabie ad hunc, qui nunquam satis deplorari poterit gradum pervenire potuisse. Si erumpentes funestissimae cladis flammam, suprema armorum praefectura statim in primordio suffocare voluisset, prout et solertius potuisset, et homagiali fide debuisset, pars forte comitatus Zarándiensis, sed certe Hunyadiensis integer, districtusque Hátszeg et Albensis Thordensisque hodie sarti et incolomes primitias tantum vulnerationum una nobiscum deflerent, neque in propriis aut cineribus aut tumulis desolati jacerent, si manu militari miserae, perterritae ac ad sanguinis proprii defensam undequae concurrenti nobilitati sufficiens, ac serium praesidium indultum existisset. Imo post immissas etiam militares cohortes, si militarium ordines, non ad su-

perficalem quemdam rebellium repressionem tantum sed eorundem fusionem atque redactum ad incitas dati fuissent. Si plurimum militarium vel socors assistentia vel attentata cum rebellibus induciarum sub funestissimis toti provinciae conditionibus pactato, si captorum etiam per miseram nobilitatem in suae defensionae conflictibus perduellium virtute praehabitorum apud officiales supremae armorum praefecturae ordinum libera, imò plurimum cum universis apud eosdem repertis spoliis dimissio, pluribus in locis animos rabiemque sceleratissimorum rebellium non excitasset, nunc possessio Boldogfalva, et plures aliae in districtu Hátszeg pereatam militiam conservabilia, nunc Torockó Szent György et aliqua nobilium capita, nisi vicecolonelli Schultz abiecta, unius usque ad manus crucisque antesignaria malefactorum oscula, cum iisdem conniventia tempus progressumque indulsisset cladibus emersa haud existerent, ut adeo praeter istos, quorum major minorve in luctus nostros augendos concursus hucdum ignoratur. Si capitanei Hátszegiensis, si capitanei Inclyti regiminis Orosziensis a Richard, Hertelendi in Toscano Regimine, nec non locumtenentis limitanei Probst, atque vicecolonelli Schulcz, nunquam excusabiles actus intervenissent, grassas quantumvis clades multum retardari minuique potuisset. Imo horrendum est quod jam ab ipso sceleratissimae plebis in Comitatum Zarándiensem insultu plurimae nobiles aliaeque faeminae, pueri puellaeque, inter atrocissimas grassatorum manus feritati, faeditatique eorundem obnoxii ultra quatuor hebdomadas detinentur, neque tamen sufficiens militaris quantumvis circumfuerit manus hucdum tantae rabiei extortae sint.

Verum his et similibus provincialium quoque ordinum, captivorum cum aliqua tantum classificatione, corporalique poena infigenda dimissionem jubentium, nec perpetuatorum scelerum damnorumque illatorum intuitu proportionatarum legis vindiciarum vestigia continentium lenimentis, plebs perfida animata magis quam perterrita eo jam temeritatis propensa visitur, ut non a truculento suo proposito recedere cuperet, quin benignarum quoque patentium correpta easdem in terram projicere, sputo, pedibusque con-

culcare, imo militares quoque personas, earundem publicationi ut adsisterent exmissas, perfida, insidiasque struente armata manu agredi, trucidare, contemnere, equos et arma regalia diripere, inter se partiri sustinuerit.

Nihilo tamen minus tristi per provinciam nuncio intelligero cogimur Majestatem vestram Sacratissimam, procul omne dubium, per eundem, qui omnium horum malorum proximior ansa, movensque censi quiret, Excellentissimum videlicet Commendantem Generalem de armata quoque nobilitatis proprio excidio proxime defensa ita informatam exstitisse, ac si eadem nobilitas quae propria saevitiae tantae cladis incensae ansam prae-buisset, nunc insurgendo tumultuaretur.

Verum moesta nimis, ast homagiali integraque fide Majestatem Vestram interpellare sustinemus: dignetur Majestas Vestra praexpositorum seriam investigationem clementer ordinare. Confidimus fore, prout nec ansam scelestissimae tumultuationis in nobilitatis saevitiae, sed in praexpositis praejuditiis, nec initium tumultuum contra nobilitatem immediate, sed contra Deum, Religionem, Juraque Majestatis Vestrae fiscalia sumsisse, neque corippeos antesignanos scelestissimae plebis privatorum dominorum terrestrium, sed fiscales subditos jamque ante patrum scelorum reos fuisse; sed neque inexcusabiles hic ibique in provincia dominales excessus tanta impietatis genitrices assignari potuisse. Siquidem evecto semper legum magistratumque manu refrenabiles ut ab olim erant, ita et in posterum fuisse, quorum pacata absque similibus tumultibus provincia secula juriumque dominalium manutentio abunde testentur, compertum iri.

Sic etiam praesentem et indispensabiliter necessariam nobilitatis juxta circulos armatam, sui, suorumque contra plebem adeo perfidam, per universam provinciam diffusam, atque tantum non in rabiem praedae inhiata actam, defensionem haud quaquam tumultuariam quamdam, neque generalem insurrectionem insimulari posse, non praeter id, quod magna jam nobilitatis Transilvanicae pars truculenta perfidorum manu caesa, major omnibus bonis expilata fuget, potior nobilitatis pars publicis dedita muniis, penes sta-

tiones quisque suas, modernis rerum circumstantiis accomodate sua obsequitur munia, caeterorum in propriam, suorumque naturalem defensam, per caedes et publicas rapinas provocata promptitudo, neutiquam generalis insurrectionis speciem referat.

Quod plurimi uxoritus, prolibus, familiaribusque urbes atque civitates confluent, ne plebs jam undequae perfidorum antesignanorum exmissariis concitata (praecipue dum ad trium jam circulum devastationem vix aliqui militarium subsidiorum motus observari potuissent) supremam singulis intentet necem, armata manu pro publica tranquillitate recuperanda, pro sanguine, pro vita, bonisque propriis armati quidem excubant; ast si haec quoque jure naturae existentiae nostrae firmissime cohaerens inculcata tutela nobilitati interdiceretur, actum sane foret de patria, actum de pacato inter nos statu, actum de nobis omnibus, deque gente nobilitateque hungara, feroci valachicae plebis rabie extirpanda.

Supplices igitur Majestatem Vestram de genu oramus, ut Majestas Vestra Sacratissima humillima fiducia enumeratis, ast vix effabilibus charae nostrae patriae calamitatibus, atque atrocissimis contra Deum, religionem, patriam, Sacratissimae Majestatis Vestrae personam, gloriosissimumque apud universi gentes justitiae ac pietatis nomen commissis criminibus insontis, ac numerosae nobilitatis crudeli manu patris caedibus, ac trium nobilissimorum circulum ferocissimis devastationibus paterno suo cordi sumtis, tot ad caelos clamantium sanguinem, planctuum ac gemituum clementer misereri, harumque omnium poenam exemplarem juxta rigorem, dictamenque legum nostrarum patriarum benignissime ordinare, atque eorundem supplicii futurae quoque nostrae publicae securitati, contra universam plebem rusticam valachicam in provincia diffusam, atque ad audenda quaevis, nisi malefactorum antesignanorum promeritis supplicii deterreatur pronissimam clementissime providere dignetur.

Interea vero donec securitas et tranquillitas publica restauraretur, miserae nobilitati vitam et sanguinem suum suorumque defensurae contra foedissimam plebem omnem

et seriam stabilemque militiae quoque in provincia excubantis adsistentiam clementer jubere, ac de his ad suprema tam militaria, quam provincialia dicasteria necessarios supremosque suos ordines mittere dignetur. Ardentissimis pro vita, gloriosissimoque Majestatis Vestrae imperio ad Deum precibus immoritur.

Sacratissimae Majestatis Vestrae

humillimi ac perpetuo fideles subditi:
Tabula Regia Judiciaria,

Supremus Comes Tabulaque Continua Comitatus de Küküllő, cum Sede Siculicali Marus uniti.

Magnates item et nobiles securitatis gratia in civitatem M.-Vásárhely confluentes, Magistratusque liberae regiaeque civitatis M.-Vásárhely.

M.-Vásárhely, 4-ta Decemb. 1784.

Közli: H. K.

LEVÉLTÁRI ADATOK

a XVI. és XVII-ik

század történetéhez.

VIII.

Nos Michael Apafi Dei gratia Princeps Transsylvaniae, partium regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes etc.

Damus pro memoria per praesentes, quibus expedit universis. Hogy Fejérváratt lakó Nemes és Vitézlő Lipcsei György bizonyos számú esztendőknék forgásiban portusi számtartónk lévén, jóllehet ratióit finaliter eligazította, mindazonáltal mi praetendálván azt hozzája, hogy inspectorának, Nemes és Vitézlő Alvinczi Istvánnak dolgait és excessusit tudván, azokat minekünk meg nem jelentette volna; azokéért radnothi kastélyunkban becsületes hiveinktől, Nemzetes Hedri Benedek és postamesterünk által izenven neki ezért való ellene haragunkat, hogy ő is conveniáljon velünk. Melyre nézve fenn megirt Lipcsei György inkább akarván kegyelmességünkkel élni, hogysen mint indig-

nationkat fejére vonni, igirt minekünk ezer tallért adni, mondván azt, hogy inspectorának oly dolgát nem animadvertálta volna; mely summa pénzt minekünk integre megadott. Assecuráljuk annakokáért mi is praesentium literarum nostrarum per vigorem, hogy mi ennekutánna ez portusi tisztért soha semmi uton módon sem magát Lipcsei György hívünket, sem penig feleségét és posteritását meg nem háborgatjuk, impedialjuk, hanem mitőlünk immunisnak és integre absolutusnak lenni pronuncialjuk. Datum in Civitate nostra Alba Julia, die 8. Mensis Octobris, Anno 1672.

M. APAFI m. p.

(P.H.)

(Eredetije K. Papp Miklós gyűjteményében.)

IX.

Inczédi Pálnak Nagyságodhoz, kegyelmes Urához alázatos supplicatioja.

Kegyelmes Uram, néhai Kendi János Uram defectusán, Küküllő vármegyében Füleltéken maradt az fiscusra valami portiója és Kórod Szent Mártonban egy háza, melyet is Jakabházi Sigmondné defectusán kérte volt meg.

Nagyságodnak mint kegyelmes Uramnak alázatosan könyörgök, méltóztassék az megnevezett portiót és házat cum pertinentiis nekem és két ágon leendő maradékimnak cum jure regio et libera disponendi facultate megadni, ha az fiscust illeti.

Nagyságod kegyelmességét alázatosan megszolgálom.

N. K. V. V.

Ráírva Apafi kezével: Fiat. 8. Octobris 1672.

(Eredetije K. Papp Miklós gyűjteményében.)

X.

Én Kapi György adom tudtára mindeneknek, az kiknek illik, ez irásom által: hogy Nemes Erdélyország Generalis Perceptorától, Nemzetes fejérvári Lipcsei György Uramtól az fényes portára annuatim járnai szokott adót pro anno praesenti 1677 percipiáltam Taller. Imper. numero 84100. nyolczvannégyczer és száz tallérokat. Item: ezüst marhat is percipiáltam 36 aranyos kupakot és egy meden-

czét korszóstúl, marcas numero 128 $\frac{1}{2}$, piseta 40, facientes tall. numero 1552 < ezeröt-százötvenkét tallérokát, minden girát tudván ad tall. 12. Mindezekről ő Kegyelmet praesentium testimonio quietalom. Datum in Civitate Brassó, die 12 mensis Novembris, Anno 1677.

KAPI GYÖRGY m. p.

(P. H.)

(Eredetije K. Papp Miklós gyűjteményében.)

XI.

Nos Anna Bornemisza Dei gratia Princeps Transsylvaniae, partium regni Hungariae Domina et Siculorum Comes etc. Adjuk tudtára mindeneknek, az kiknek illik, mostaniaknak és következőknek ezen levelünk által, hogy mi szánakozó indulattal viseltetvén néhai Nemzetes Nagy-Bacsoni Baló László Uram, egyik Hoffmesterünk özvegyéhez, Nemzetes Benediki Katha asszonyhoz ő Kegyelméhez, ezen mostani szomoru állapotjában, melyben megemlített Ura véletlen szomoru halálával jutott; mind pengig Nemzetes váradí Inczédi Pál egyik szolgánknak számos esztendőktől fogván, gyermekségétől fogván megmutatott s tőlünk megtapasztalt hűséges szolgálatját ke-

gyelmesen megtekéntvén, Fejérvármegyében Fogaras földén Nagy-Berivói Klusul Máty nevé jobbágyot, kit ennekelötte zálogképpen megemlített Baló László Uramnak bizonyos számu pénzben adtunk volt, megnevezett Benediki Katha asszonynak, Inczédi Pál hívünknek és feleségének Lipcsei Katha asszonynak életekig kiválthatatlanul, ezen hívünk és feleségétől két ágon levő maradékjoknak és legatariusoknak negyven magyar forintokban, jó, folyó és elkelhető pénzben adtuk, ajándékoztuk és zálogosítottuk; letévén ő Kegyelmek azon summát azoknak, az kiknek illik, melyben ennekelötte Baló László Uramnak adtuk volt, biztatván és bátorsággossá tévén ő Kegyelmeket az megírt jobbágy felől, hogy sem mi, sem successorink, sem mások, az kiket ezen dolog illetve, az meghatározott módokon kívül el nem vesszük és veszik, sem ki nem váltjuk és váltják; melynek nagyobb bizonyosságára adtuk ezen kezünk írása és pecsétünk alatt költ levelünket, kikötvén másoknak igazságát. Datum in Arce nostra Fogaras, die decima octava Aprilis, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Octuagesimo.

ANNA BORNEMISZA m. p.

(P. H.)

(Eredetije K. Papp Miklós gyűjteményében.)

A MAGYAR NEMZETI SZINÉSZET TÖRTÉNETÉHEZ.

Közi: K. Papp Miklós.

1808.

XXII.

Nagy Méltóságú Báró kegyes és
Nagyságos Uram!

Az magyar játszó társaság iránt, hogy tudni illik azon részé, mely Erdélyben vagyon, a jövő juliusnak elein ki fogna jönni, kedves

jelentésit Nagyságodnak szivesen vettem, mellyhez képest olyan rendelések fognak tétetni, hogy semmi hátramaradást nem fog a társaság szenvedni. Hanem azt jelentem Nagyságodnak, hegy a diaetának alkalmatosságával az innét menő társaság a théátrumunkhoz tartozó öltözeteket magával Pestre elvitte, ugy hogy itten semmi sem maradt, mellyet nagyon sajnálok, hogy hirem nélkül, itthon nem létemben ez megesett, Ernyi Mihály azt legjobban tudja, hogy miket vittek el magokkal, mert itten semmi recognitiót, sem az eszközöknek specificumát nem hagyták, arra

való nézve kérem Nagyságodat, méltóztassék oly hathatós rendelést tenni, hogy director Ernyi Mihály uram kimondása szerint, mindenek, mellyek az debreczeni theátrumhoz tartoznak, mentől elébb visszaküldtessenek, mert ahhoz a pesti társaságnak semmi jussa nincsen, és nem is a végre adattattak, hogy azokat szabad légyen innét máshova elvinni. Egyéb iránt magamat Nagyságodnak kegyességébe és gratiájába ajánlom állandóan maradván

Nagyméltóságú Báró Nagyságodnak

Debreczen 15. May 1803.

alázatos, engedelmes szolgálja
MESZÉNA SÁNDOR mp.

Külczim: Debrecino. Illustrissimo Domino Domino Libero Baroni Nicolao Wesselényi de Hadad, Sacrae Caesareo-Regiae et Apostolicae Majestatis Camerario necnon Inlyti Comitatus Mediocris Szolnok Administratori etc. Domino mihi gratiosissimo.

per Somlyó

Zilaj
Sibó.

XXIII. Cluj / Central Un

Méltóságos L. Báró, Administrator és arany kulcsos Ur,

Drága Méltóságos Uram!

Én a méltóságos báró ur igen becses levelét teljes tisztelettel vettem és kívánsága szerint a theatrum mobiliáinak a gróf Rhédei háztól való elköltöztetését véghez is vittem volna, ha a városnak olyatén alkalmatosságai lennének, az hová azok általszállíthatának volna, de mivel ez a maga fejről névezetű telkét árendába újra kiadta, teljeséggel arra való helyet nem találhattam, a mobiliákat pedig az gróf Rhédei háztól nemcsak hogy ki nem adják, sőt inkább azoknak elköltöztetéseket sürgetik, mely szerint más módot nem is látok, hanem ha Nagyságod méltóztatik az ide való számtartójának parancsolni, hogy azokat tulajdon házához Nagyságodnak általköltöztetni el ne mulassa. A ki tapasztalt gratiájába magamat ajánlva maradok

A méltóságos Báró Urnak

Kolozvártt, december 6-kán 1803.

alázatos szolgálja
SZENTKIRÁLYI MIHÁLY mp.

Külczim: Hadadi méltóságos L. Báró Wesselényi Miklós Urnak, felséges urunk aranykulcsos hivének, T. nemes Szolnok vármegye nagyérdemű administratorának, ő Nagyságának teljes tisztelettel.

Sibón.

1810.

XXIV.

Alább nevetem megirt általvettem néhai Méltóságos L. Báró Hadadi Wesselényi Miklós ur ő Nagysága nagyméltóságú özvegyétől Méltóságos A. Cserei Helena asszony ő Nagyságától, a néhai Méltóságos Báró urtól szerzett és mindent kirekesztő jussal birt, magyar nemzeti játszó színhez tartozott minden készületeket és bibliothecát a használás végett; oly feltételek alatt, hogy én kötelezem magamat a játékokat folytatni, a társaságot directióm alatt fenntartani; a Méltóságos báróné asszonyom ő Nagysága semmit is néhai Méltóságos férjéről szállott jussain kívül magára nem vészen, az aktorokkal való egyezés, mely ezelőtt a néhai Méltóságos báró ur nevében esett, megszűnik és azt én a magam nevében tészem, valamint a nyereségből ő Nagysága semmit nem kíván, úgy deficitet is fizetni nem tartozik, sem a theatrumi készületekre és bibliothecájára, melyhez a jus egyedül az ő Nagyságáé; a történhető deficitből semmi nem háromolhat és semmi szín alatt le nem köttethetik, hanem mindazokra a deficitekre nézve, melyek eshetnének, én tartozom magam a társaságnak jót állani. — Ha történnék, hogy a társaság nem existálhatna, tartozom a specificationál fogva általvett készületeket és bibliothecát minden hiányosság nélkül, úgy mint kezemhez vettem, ő Nagyságának résignálni; ő Nagyságától pedig, míg én a theatrumot hasznoson és az ő Nagysága czélja szerint fenntarthatom, azon készületektől és bibliothecától meg nem fosztattatom. Költ Sibón 1810 esztendőben, februariusnak 23-kán.

(P. H.) Ifj. WANDZA MIHÁLY mp.

XXV.

Méltóságos Báró Nagyságos Asszonyom!

A múlt hónapnak 23-dik napján költ

Nagyságodnak kedves levele szerint, a játészó magyar társaságnak Nagyságod akaratját és parancsolatját, ugy nem külömben, hogy Kolosvárra menjenek, a bibliothekát, quaderobbot (*igy*) és egyéb Erdélybül ide hozott requisitumokat visszavigyék, megparancsoltam, a mint is mind ezekrül már meg van téve a rendelés, hanem az actorok közül némelyek, a kiknek néhai nagy emlékezetü Báró ö Nagyságával (a mint ök mondják) contractusok nem volt, söt Erdélyben sem voltak soha is, és igenjesen (*egyenesen*) Pestrül jöttek, Erdélybe menni nem akarnak, mondván: inkább Pestre visszamennek mint sem hogy Erdélybe visszamenni kívánkoznának, és így mivel sem elegendő actor, sem bibliotheca, sem quaderobbot nem léssen, az ide való játészásnak meg kell szünni és az egész társaságnak magában elenyészni, ha csak Nagyságod közbejárása által a pesti társaság tagjainak (kiket az erdélyi directio alatt még most is lenni gondolok) hathatóson parancsolni nem méltóztatik, hogy méltóságos gróf Károlyné ö nagysága által nemes Debreczen városának quaderobbotját, melyet minden hir és akaratunk ellen elvitt, vissza nem adják. Ezeránt egynehányszor irtam a boldog emlékezetü Nagyságod férjének, hogy parancsolja meg a kormányozása alatt levő pesti játészó magyar társaságnak, az elvitt quaderobbotnak mint nemes Debreczen városának tulajdonának visszaadatását, biztatott is levelei által, hogy már megtette a rendelést, és hogy a visszaadása eránt pesti biztosának méltóságos consiliarius Darvas urnak is irt, de mindekkoráig, ámbár érette küldettünk is, vissza nem adták. Egyéb eránt alázatosan jelentem, hogy mivel a nagyemlékezetü báró és kedves férje Nagyságodnak és nékem különös jóakarómnak történt halálával adott plenipotentiaja magában megszűnt, már tovább azon társaságnak gondviselését magamra nem vállalom. Egyéb eránt tapasztalt kegyességébe és szivességébe ajánlott maradok

A méltóságos Báró Nagyságodnak

Debreczen 29-a Martii 1810.

alázatos, engedelmes szolgálja
MESZÉNA SÁNDOR mp.

Külczim: Debreczen. Méltóságos báró Cserey Helena ö Nagyságának néhai méltóságos báró Wesselényi Miklós ö Nagysága özvegyének ö Nagyságának.

per Somlyó

Zilaj
'Sibó.

XXVI.

Nagyságos asszonyom!

Érdemem felett való patronám!

Nagyságodnak hozzám méltóztatott kegyes levele olly különös örömmel fogott el, hogy annak meghálálására szavakat nem találok. Nagyságtok mindenkor megesmérvén az én hűséges szolgálatomat, most is különös megbecsülhetetlen kegyességét méltóztatik megbizonyítani, midőn engem udvari tisztjének választani méltóztatott. Ezen érdemem felett való meghatározásáért örökké áldani fogjuk Nagyságodat és Méltóságos uri házat, valamint hogy azt örökké átkozni fogom, a ki engem ezen kimondhatatlan gráciától megfoszt, ez pedig Székely József, a ki Vánza Mihály ur helyett itt megjelent. Ha Nagyságod megengedni méltóztatik, rövideden elémondom keserves panaszomat. Székely ur a Nagyságod levelével hozzám jöve, én néki mindeneket felfedeztem, a mitől tartani lehet, értésére adtam, hogy az itt való tanács, (melly most a Consilium parancsolatjából tartozik theatrumot építeni) miképpen akar egy társaságot állítani. Én javasoltam továbbá néki, hogy tekintetes Halmágyi László urhoz menjen, bárha semmi levelet sem hozott is néki, és kérje meg, hogy szóljon a dologhoz. Azomban alig végzettem el minden információt, azonnal elment tekintetes Halmágyi urhoz, és azzal kezdett engem ott vádolni, hogy én csinállok akadályokat a theatralis requisitumoknak általadásában, pedig ha akarná, tapasztalhatná, hogy miolta a directorságot elvették tőlem, az említett requisitumok sem voltak hatalmam alatt, bárha gondviselésem alatt voltak is. Én ha általadtam volna is, de a tanács akaratja nélkül még sem vihette volna ki. Mit tehetek tehát én róla, ha mások, kik nálamnál sokkal hatalmasabbak, akadályokat csinálnak? Mégis tekin-

tetes Halmágyi ur engem más nap magához hivatván, a legilletlenebb módon támadott meg, olyan szavakkal sértett, a millyeneket még az Istenben boldogult Méltóságos báró ur ő Nagyságától sem szenvedtem. Mindenek előtte azt kívánta, hogy én a társasággal Kolosvárra menjek, melyre midőn azt mondám, hogy nem megyek, mivel 1-ször a feleségem igen beteg és már nem a theatrumra való. 2-szor, mivelhogy Nagyságodhoz szándékozom, ekkor azt felelte, hogy ha szép szerivel nem megyek, rútul is bevisznek. Ezt a kívánságát más nap a nemes tanácshoz is beadta, de minthogy ez engem a magam józan magamviseletéről rég óta esmér, számba sem vette, már most úgy hallom, hogy erősen fenyegetődik az erdélyi méltóságos commissióval. Illyen bajt okozott nékem egy Székely, kit Nagyságod még nem esmér, de kárával fogja megesmérni. Ez egy igen fortélyos ember, a ki Kolosvárott az oskolából és szülőjétől elsőkvén eddég Magyarországon csavargott, az édes anyja mindenéből kitagadott. Hadnagy Pálnak atyjafia, ezt is meglopta Pesten egy arany köves gyűrűt elhozván tőle, azután egy debreczeni ifjuval companiába állott, a mult esztendőben liverantoskodtak, ezt is véghetetlen megcsalta, a nyereségből nagy summát elkártyázott. Ez az ifju éppen ma akar a tanácshoz egy instantiát beadni, hogy fogják el. És így méltán fájhat nékem, hogy egy illyen ember fosztott meg jóvendőbeli boldogságomtól. De Nagyságod mindazonáltal mégis holtig elfelejtethetlen leszen előttem és szegény házam népe előtt. Én Nagyságodban egy kegyes patronát, Nagyságod pedig bennem egy hűséges szolgát vesztett el. A theatrumnál mindazonáltal nem maradok, mert a feleségem már négy hónap óta beteg, a szobából sem volt ki, most kezd már egy keveset épülni. Mihelyest tökéletes egészséggel leszen, azonnal elhagyom a theatrumot, mert a leányaim is már nagyok és actrixokat nem akarok belőlök csinálni. Éppen most jut eszembe, hogy a fennemlített Székely azzal fenyegetődött tekintetes Halmágyi Ur előtt, hogy ha ő nem akarja, tehát nem fogok Sibóra menni, mert ő recommendált

engem Nagyságodnak és ennél fogva el is ronthatja. Ekkor én igen megbosszankodtam és szembe lehazudtoltam, tudván azt, hogy Nagyságod engem rég esmér. Őtet pedig talán egyszernél többször nem is látta. Te-kintetes Halmágyi Ur is inkább kíván a méltóságos commissiónak mint Nagyságodnak szolgálni, mert azt mondá, hogy a méltóságos commissio okvetetlen bévitet Kolosvárra. Itt nem félek helytelen fenyegetődésétől, de ha Sibón volnék, könnyen megtörténhetne rajtam a gyalázat, melyet eddég még nem esmértem.

Nagyságod a hozzám küldött szomoru jelentő levelek iránt teszen kérdést. Én ezeket tartozó kötelességem szerént a lehető sietséggel elosztottam. A debreczenieknek magam adtam által. A Pestre valókat Nagyságod parancsolatja szerént Murányi Urnak küldöttem, és így ő számoljon ezekről. A miskolcziakat esmét én küldöttem el, de a mint hallom, ezek közül kevés jutott kézhez, mert a cancellaria már akkor elment onnan, és így ha csak a vicispán ur utánok nem küldötte, ugy nem tudom, hogy hová lettek. Mindezen alázatos jelentésem után csókolom feleségem és gyermekeimmel együtt Nagyságod kegyes anyai kezét és mindenkor tapasztalt kegyes gratiájába és pártfogásába ajánlván magamat, maradok

Nagyságodnak
érdemem felett való mátrónámnak

Sig. Debreczen 30. Mart. 1810.

legalázatosabb szolgálja
ERNYI MIHÁLY mp.

Külczim: Debreczen. Méltóságos L. Báró Hadadi Wesselényi Miklós ur ő Nagysága özvegyének Méltóságos Cserey Helena ő Nagyságának, nékem különös kegyességű pátrónámnak tartozó tisztelettel adassék.

per Somlyó

Zilah

Sibón.